

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת וישלח

מאצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

לא להתאחר מן התשובה

"עם לכן גרתי ואחר עד עתה" (לב ה)

בשבת פרשת וישלח, עת ישב הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' בראש שלחנו הטהור, הביט בקונו והפסיר: "עם לכן גרתי" - הנה כבר הלכין זקני, "ואחר עד עתה" - ועדין לא שבתי בתשובה (ראה ב"ר לח ט: "אין יעמה אלא לשון תשובה").

באותו ממקד הוסיף ה'דברי חיים' וספר:

עת הגיעה שעתו של הרבי רבי אלימלך מליז'נסק להפטר מן העולם, נכנסו ובאו לחדרו אנשי ה'הקרא קדישא' של עירו, אָנְשִׁים פְּשׁוּטִים וְהַמוֹנִיִּים, והורו לו: "רבי, התעדה על חשאריך!".

נשא רבי אלימלך את עיניו והטהרות לעברם ותהי: "וכי היכן הייתם עד היום, עת יבשתי על שלחני כשפחתי במתי ואני אוכל מהקצרת הבשר לתאבון? הן אז היה בי עדין כל תשובה, ואלו עתה הגני חלוש ורפה. מפני מה אחרתם עד עתה?".

סים רבי אלימלך את דבריו והחל למנות את חטאייהם של כל אָחָד מֵהַנּוֹחָחִים בַּחֲדָר, עד שַׁעֲשׂוּ כָלֵם בַּעֲלֵי תְשׁוּבָה אֲמַתִּיִּים. "שערי ארצה" [לרא"ב ריבוביץ] עמי טו

תפלה - בדין או בחסד

"ויירא יעקב מאד" (לב ה)

"אמר - שמא יגרם החטא" (ברכות ד א).

סיד גזול כתב רבנו הגר"א פירושו ל'מטלי' (כה טו):

שתי מדות יש בתפלה: יש המבקש שיגמל עמו הקדוש ברוך הוא חסד, ולא ייטיב עמו לפי ערך מעשיו; אדם זה אינו חושש פן בשל חטאיו יפגע ממנו הטוב שבשם, שהרי בקש אותו בחסד ולא בדין. במדה זו נהג אברהם אבינו, כפי שהעידה התורה (לעיל טו): "והאמן בה" - בטוח היה בישועתו, ומפני מה לא חשש שמא יגרם החטא? משום: "ויחשבה לו צדקה" - שבקש זאת בתורת צדקה וחסד ולא כשכר על מעשיו.

לעומת זאת יש המבקש את בקשתו כשכר וכתגמול על מעשיו וזכותו, ולפיכך עליו לחשש שמא כשיבדקו את זכותו יזכרו לו את חטאיו. בדרך זו נהג יעקב, ולפיכך ירא שמא יגרם החטא.

לפי גדלתו - ענותנותו

"מטנתי מכל החסדים ומפיל האמת" (לב יא)

חסידים מספרים על רבי יוסף מדילאטיץ, מגדולי חסידיו לכוביץ, כי בעת שאמר בערב ראש השנה את סדר התרת הדינים והגיע לפסקה: "ואין אני תוהה חס ושולם על קיום המעשים הטובים שעשית", עצר לרגע ופתח סדור אחר, כשהוא מפטיר בהתנצלות: "ברואי טענת דפוס יש בסדור שבדי, וכי אלו מעשים טובים עליתי?".

משנוכח כי בכל הסדורים הנסח זכה, התפרכמו פניו ופרץ בככי חסר מעצורים כשהוא קורא טוב ושוב: "וכי אלו מעשים טובים עשיתתי?".

מפענוט הנצח

הצילני נא מיד עשו' המתחזה לאח'

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו" (לב יב)

דרש רבנו שלמה אפרים מלונטשיץ ברה של פראג:

המתחזה כידיד בפני זולתו ובסתור לבו חודש עליו רעה, סכנתו גדולה עשרת מונים מן האויב הגלוי. האדם שמולו אינו מודע לסכנה האורכת לפתחו, ומיילא אינו מסגל להשמר מפניה.

לכך כגון דוד המלך בתהלותיו, כשאמר (תהלים קיח ז): "ה' לי בעזרי" - הצילני נא מאלו המראים פניהם כאלו רצונם לעזר לי, שכן אין בידי היכלת להאזר מהם. "ואני אראה בשנא" - אולם מאלו המפגינים שנאתם כלפי בפמתי אשמר בעצמי, שכן סכנתם גלויה לפני.

דקדק יעקב אבינו בבקשתו המבעת בפסוק שלפנינו: "הצילני נא מיד אחי" - שכלפי חוץ מתנהג עמי כאחי, "מיד עשו" - אולם בלבו פנימה הרי הוא אותו עשו' השונא לייעקב.

כל יקר: ילקוט מעם לעו
אף אנו, מבקשים בסיום תפלת שמונה עשרה: "וכל הקמים והחושבים עלי רעה מהרה הרע עצתם..." כלומר, תחלה מבקשים אנו על מי שסגנתם מועטת, אלו 'הקמים' בגלוי, ואז מוסיפים אנו לבקש גם על 'החושבים' שכלפי חוץ מתחזים לפנינו כידידים, ורעתם צפונה בלבכם, שסכנתם של הללו רבה יותר.

אמן ומאה ברכות מגנות מן הפרענות

"ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי" (לב ה)

"ומדבריו: כחות של מלאכים פגע שהיו דוחקים אותו ואת אָנְשָׁיו..." (רש"י, ע"פ ב"ר עח א).

ראשי המבות: "המחנה הזה אשר פגשתי" - בגימטריה 'אמן'. רמז לדברי הקדמונים שמלך 'אמן' נברא מלאך המנון על האדם, שהרי 'אמן' בגימטריה 'מלאך'.

ויש להוסיף עוד: תבות 'מי לך' הן בגימטריה מאה, רמז לכך כי בזכות מאה ברכות נצול האדם מן המזיקים, כפי שכתב האור החיים' בפירושו לפסוק (ויקרא כו ח): "ומאה מפכר ברכה יודפרי".

אם לבניה אות כח

"עד יום מותו תחכה לו"

"ויקם בליזה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו" (לב כב)

"ידינה היכן היתה? נתנה בתבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו. ולכן נגנז יעקב, שמנעה מאחיו; שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם" (רש"י).

מוטר נוקב למד מכך המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין: הנה, באותו שנים כבר היה עשו הרשע בן למעלה ממאה שנים שבמהלכן הלך ושקע בתהום רשעתו, ואם בכל זאת מעידה התורה שייכול היה לשוב בתשובה אלו רק נשא לדירה, על אחת כמה וכמה כל אדם - לעולם אל יתיאש מן התשובה, שהרי על כך אנו מצהירים בסדר המוסף לימים הנוראים: "ועד יום מותו תחכה לו - אם ישוב מיד תתקבלי".

מליץ שיר

'נעימות יתנו' - כשהוא 'זרע צדקות'

"ויאמר שלחני פי עליה השחר" (לב כז)

"אמר לו: מלאך אני, ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשו" (חליו צא ב).

יש להבין: היתכן שדוקא באותו רגע הגיע זמנו לומר שירה? פרש האדמו"ר רבי שלמה מרדומסק:

ידוע כי בעת ששרויים ישראל בצער אף הקדוש ברוך הוא מצטער עמם, ומתוהך כך נגענים המלאכים מלומר שירה (ראה יתר שמות יז ב). ענין זה נרמז אף בסדר ברכת 'וצר': "פנות צבאיו קדושים... תמיד מספרים כבוד א-ל וקדשות" - אמת היא כי יש מלאכים המספרים כבודו וקדשותו יתברך תמיד, אולם אימתי יצא המלאכים: "זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעני"? כשהוא: "זרע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהלות..." - בשעה שהוא מטיב לישראל ומתוהך כך שורה שמחה בצבא מעלה.

אף כאן יש לומר: כל זמן שהיה שרי יעקב בתוה צרת עשו ולכן, אף הקדוש ברוך הוא שרי היה עמו בצער ולפיכך נמנעו מלאכיו מאמירת שירה. אך עתה שהצליח לגבר על שרו של עשו ונושע מצרתו (ראה רש"י להלן פס' ט), מיד שבה השמחה לשורד במרומים ונגאספו המלאכים לומר שירה.

תפארת שלמה'

שמו של 'יעקב' רומז לתפלה שתקן

"לא יעקב יאמר עוד שמך פי אם ישראל" (לב טז)

בגמרא (ברכות יג א) נפסק: "כל הקורא לאברהם אברהם - עובר בעשה, שנאמר (לעיל יז ה): 'ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם'". בהמשך שואלת הגמרא, האם אף הקורא ליעקב 'ישראל' יעבר על צווי הפסוק שלפנינו? ומשיבה: שמו של יעקב נותר בעינו, שהרי אף הקדוש ברוך הוא שב וקראו כך לאחר מכן.

מפני מה הושב יעקב לשמו הראשון?

באר רבנו הגר"א:

ידוע כי באות השנה בשמם של האבות נרמזה התפלה שתקנו: אברהם - בקור, יצחק - צהרים, יעקב - ערב (אבודייהם, מקור התפילה). לאור זאת יש לומר שלפיכך לא השתנה שמו, למען יהיה שמו לסמל ולתזכורת לדורות הבאים כי הוא זה שתקן את תפלת ערבית.

דברי אליהו' לך לך

קיום הישועה כבר בשעת התפלה

"בני רחל יוסף ובנימין... אלה בני יעקב אשר ילד לו בפדן ארם" (לה כד, כו)

תמה ה'חוקיני': הרי בנימין נולד בארץ כנען ולא בפדן ארם? ובאר: פיון שלדו היתה פתוצצה מהתפלה שנשאה אמו בעת לדתה את יוסף בפדן ארם: "יסף ה' לי בן אחר" (לעיל ל כד), מעלה עליו הכתוב כאלו אף הוא נולד שם.

בשבת קדש כר' וישלח י"ד בכסלו (תשע"א) יחול יומא דהולא שא הגאון הגדול רבי נתן גשטטנר זצ"ל, אשר תדיר עורר את תלמידיו בשגב גדולתה של מצות עניית אמן, וכן היה רגיל לאמר:

"היסוד הראשון ליראת שמים הוא להתפלל בכונה ולענות בקול גדול 'אמן'..."

ה'הורות נתן' מועדים ד' עמ' ה'

'אמן' - בקול ובכונה.

היסוד הראשון ליראת שמים

תענה אמונים

שמע ישראל - יהודי ה'

במאמרים קודמים התבאר כי עקרה של מצות קריאת שמע היא קבלת על מלכות שמים, ועקר קבלת על מלכות שמים נעשית באמירת הפסוק הראשון - "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". באורו הפשוט של הפסוק מבאר בספר החנוך (תי): "קבל מני דבר זה ודעהו והאמן בו, כי ה' שהוא אלקינו - אחד הוא". אלא שפרטים רבים יש בדבר, ולא נוכל אלא לגעת בעיקריהם.

חשיבות הפונה בפסוק הראשון

טרם נגש לבאור הפסוק חשוב שנאמר דעתנו לדברי בעל 'ראשית חכמה' (תוצאות מים), מהו ויש עמי מא, משום שהפסוק הראשון של קריאת שמע נוגע ביסוד אמונתנו שהוא האמונה ביהודי ה'. לפיכך חשיבה בו הפונה עד למאד, ועל כן צריך האדם לפנות דעתו לגמרי ולכונן בו בתכלית הפונה. ובמקרא אף אמרו על כך (ברכות לא א): "מחין ליה במרפאת דנפחא עד דמכון דעתיה" (מפנים אותו בפטיש של נפחים עד שיכון דעתו). כיון שכל מהותו של פסוק זה תלויה בכונת הלב, לפיכך אף מחשבה זרה קלה גורמת בו להפסוק, ובכיוול פוגם הדבר באחדותו ותפוך חלילה (תוצאות מים).

עוד כתבו הראשונים, כי כיון שאמירת פסוק ראשון של קריאת שמע היא כעין מיסדת עדות הנאמרת בפניו בכל יום שה' שהוא 'אלקינו' הוא 'אחד', וכפי שכתב הרמב"ל (דרד ה' ד טו): "נמצא כלל ענין פסוק ראשון של 'שמע ישראל', הוא העדות וההודאה ביהודי ותבירי בכל הבחנותיו". לפיכך נפתחת היא בלשון 'שמע' שמשמעותה - שמיעת האזן וקבלת הלב. זאת משום שאמירת הפסוק גרידא אינה מספיקה כדי להעיד שהדברים אכן מתקיימים על לבנו. ואולם, כיון שאי אפשר להעיד דבר המלווה בלב, לפיכך תקנו שאתיות ע"ד 'שמע ישראל' תהינה גדולות מחברותיהו, לרמן שהקדוש ברוך הוא עד שקבל הקורא שמע על עצמו על מלכות שמים (דבנו במ"ד דברים יד).

יש לציין את אשר כתב מהר"ל ברוך משול" כי אף שהתבארו כמה נגזרות בפסוק זה, באמת כל הנגזרות כולן טמונות בו, ועל כן כל אדם צריך לכוון בו כפי ההרגש המתאים למצבו וקולתו שעה (שערי דעת עמ"ק).

עדות על יהודי ותבירי

כאמור, הפונה הפשוטה המבארת במקרא (ברכות יב ג) ונוספת על דעת רבותינו הראשונים היא: ה' אלקינו - שאנו מאמינים בו, ה' אחד - הוא יחיד בכל העולמות, בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם.

פונה נוספת הביא רבנו בחיי (שם) בשם רבי אלעזר מגרמזי"א: ה' - קדם שנברא העולם, 'אלקינו' - בעולם הזה, ה' - בעולם הבא, 'אחד' - בכל העולמות.

מלבד זאת קיימים פרטים רבים וידיעות נוספות שיש לכוון עליהם בפסוק זה:

ה' אלקינו ה' אחד

מפני מה אנו כופלים את שם הגוי בפסוק זה, ואינו מסתפקים בהצהרת: ה' אלקינו אחד?

המהר"ל (נצח ישראל פרק מב. וכו') פרש רש"י (דברים יד) באר: ה' אלקינו - בעולם הזה שבו לדאבוננו אין כל העולם מכירים במציאותו, הוא יהיה ה' אחד - לעולם הבא, שאז הכל יכירו במלכותו ותבירי.

עוד באר האור החיים הקדוש (דברים יד) בטרם נעיד על אחדותו ותבירי שאין אלה בלתו - ה' אחד, עלינו להקדים ולקבל על עצמנו את מלכותו מצד בחירתנו, באמירת ה' אלקינו, כלומר, שאין אנו בוחרים בו רק מצד ההכרח - כי אין אלה אחר בלתו, אלא אף בלא ידיעה זו היינו בוחרים במלכותו מצד טובו.

משמעות מיוחדת ל'אלקינו'

בהליכות שלמה' (ק"ש פ"ו בהע) הובא כי מחבר אחד שלח להגרש"ז אויערבוך את ספרו ובו פרש את דברי הרמב"א (סא יד) שיש להפסיק בקריאת שמע בין 'אלקינו' ל'ה' (השני). הסבה לכך היא שלתבת 'אלקינו' יש משמעות מיוחדת של קבלת על מלכות שמים, כלומר שמלבד עדותנו על מציאות ה' ואחדותו, אנו מצהירים על קבלת על מלכותו. וקלס הגרש"ז את הפרוש עד מאד.

עוד באר זאת: הגוי"ה הוא מדת הרחמים, ו'אלקים' הוא מדת הדין. באמירת 'אלקינו ה' אחד' אנו מצהירים כי הנהגת הדין והנהגת הרחמים המצויים בעולם הן 'אחד' - ללא קל שווי, והסבה שלעמים אנו מנהיגים במדה זו ולעמים באחרת, תלויה אף ויקן במעשינו. משל לדבר: המתבונן ברופא בעת מלכותו ומכחין כי את החולה הקודם הוא מאמין באכל ובמשנהו, ואת משנהו מרעב לחליו, עלול לטעות ולחשב כי הרופא מפלה ביניהם; מתאכזר ואת ומרחם על משנהו. אולם האמת היא שרופא רחמן הוא, אלא שזה רפואתו בקד, ורעהו - רפואתו בקד (שיח יצחק).

הפונה באחד

כתב הטור (סי סא) שיש להאריך בגלות ד'אחד' ולכוון בה שהקדוש ברוך הוא הגו יחיד בארבע רוחות השמים, למעלה ולמטה.

בתבת 'אחד' צריך האדם לכוון שמוכן למסור נפשו על כבודו ותבירי. בהרה (משפטים, וכו' צו) נאמר כי 'אחד' בגימטריה י"ג, כנגד י"ב בדיקות דספין ושחיטה עצמה. החיי אדם' (קל) כא סי יא) כתב שאין צריך לכוון כל זאת באחד' אלא אחר שהשלים תבה זו: כיון כן (ע"ש).

מעשה אמונים

התקף לב' שהביא לישועה

בספור שלפנינו טמון מסר נוקב על כחה של תפלה בשעת צרה, ובד בבד על החובה להשמר מלצאת לנסיעות ארכות בזמן הסמוך לכניסת השבת.

ארכות הברית, כידוע, הנה מדנה גדולה במידה. המרחקים בין האזורים השונים בה גדולים מכדי נסיעה ברכב פרטי, מה שמוביל לכך כי תושביה מרבים להשתמש בתחבורת המטוסים הפנימית המפתחת כדי להגיע ממקום למקום לצרכיהם השונים.

מספר רבי דוד, תושב ניו יורק ובעל המעשה:

באחד מימי ששי הצרכתי לטוס בבקר לפנישה עסקית בשיקגו, כאשר את דרך החזור תכננתי לעשות בטיסה שהזמנתי מראש לשעה שאוכל להספיק לשוב לביתי זמן מה לפני כניסת השבת.

כללתי בחשבון אחור קל המצוי בטיסות אלו, ודעתי נחה כשהמטוס החל לפנות בשעה המיועדת לעבר מסלול ההמראה כשהוא ממתין להוראת המראה ממגדל הפיקוח. פתחתי חמשי ושקעתי כל כלי באמירת 'שנים-מקרא', אלא שלאחר זמן מה נעצתי מלמודי למשמע רטונויהם של הנוסעים סביבי. רק אז שמתי לב שכבר שעה שלמה אנו עומדים על סף מסלול ההמראה ללא נוע.

הבטתי בשעוני במתח ונחרדתי. חרדתי התעצמה יותר כששמעתי לרמקול נשמע קולו של הקברניט המתנצל על עיכוב ההמראה, תוך שהוא מסביר כי המרחב האווירי סביב שדה התעופה נחסם זמנית עד למועד בלתי ידוע, עקב העובדה כי מטוסו של הנשיא עתיד לנחת בכל רגע.

רכבי הבטחון הרבים שנינו ברחבי השדה כמו אשרו את דברי הקברניט. הנוסעים כלם הביעו בקול את מורת רוחם מן העיכוב הבלתי צפוי. רבם בודאי עשו זאת מתוך דאגתם לפגישות שאליהן יאחרו או לטיסות המשך שיפסידו, ואילו אני כבר דמינתי את עצמי ממתין במשך שבת שלמה, בודד ורעב, בשדה התעופה לה גרדוה' הניו יורק...

שעה נוספת של המתנה מורטת עצבים הבהירה לי כי אם לא אעשה מעשה אמצא עצמי מקבל את השבת בעצומה של הטיסה או אף קדם לכן. פניתי לדלל הראשי והבעתי את רצוני לעזוב את המטוס, כמסורה לעשות את השבת בביתו של אחד מידידי הרבים בשיקגו. הדלל הבין לרוחי אף השיב בהחלטיות כי משמעי בטחון הדבר אינו אפשרי כלל וכלל.

"אפילו לנו, כאנשי צוות, אסור לעזוב את המטוס", הטעים הדלל האדיב.

שכתי למקומי בתחושה אמה. בלבי הפנמתי את השעות החמורה שעשיתי כשצאתי בטיסה מהמרחק בערב שבת, ומתוך מחשבה עגומה זו עשיתי את הפעולה היחידה שנתנה בידי לעשות; פניתי בתפלה לפני האחד והיחיד שיכול להושיעני:

"דבוננו של עולם", אמרתי בדמעות, "מבטיח אני כי אם אצא לצאת מן המטוס בזמן, לעולם לא אסע ביום ששי למרחק הגדול משעה מביתי, וגם זאת - רק לפני חצות היום".

התפלה שהרטה עלי מעט רגע. הבטתי סביבי וראיתי כי גם יתר הנוסעים נרגעו קמעא מן הלחץ, והאווירה הפכה לנוחה משהו. הנוסעים קמו ממקומותיהם והחלו לטלל בפעגורים ולהעביר את הזמן בשיחה בטלה.

ולפתע חלף ההורר בלבי: הקברניט הודיע כי אין יוצא ואין בא - היתמם?! ואם חלילה אחד הנוסעים ילקה בלבד...?

מפחשבה למעשה; הוצאתי את מסמכי החשובים מתימי והנחתים בכיס מכנסי, ובד בבד התחלתי לזווע על מקומי ולגדת בכאב מגשה. דקה חלפה עד שהגיע הדלל במרוצה: "מה קורה, אדוני?", שאל.

במקום לשובה לפתי את בית החזה ונעתי את פני בכאב מזוף... "אם יש רופא במטוס, שיגיש מיד לשרה פלוגית", שמעתי את הרמקול מכריז. עד מהרה נזעק למקומי בחור צעיר שהזדהה כרופא, הוא הוציא מכשירי מתיחו והאזין להלמות לבי.

"לנוסע זה יש התקף לב", פסק הרופא בהחלטיות שכמעט שכנעה אף אותי... החורתי באמת, מי יודע מה הוא גלה על בריאותי...

עד מהרה מצאתי עצמי נתון בתוך פסא וגלגלים, תוך שהרופא המסור מתנדב להתלוות אלי לבית הרפואה. שמא מתוך דאגה למצבי הנואש, שמא משום שבקש להחליץ בעצמו מן המטוס...

לא אוכל לתאר כיצד נראו פניו כאשר עם יציאתי מן הסרמינל הסטתי מעלי את השמיכה, קמתי מהפסא ונגעתי ללא שוב...

כעשר דקות לפני הדלקת הירות נחמתי בביתו של חברי. הלה ארם אותי בשמחה בביתו לשבת שלמה של מנוחה ומרגוע.

*

הספור לא הסתיים בזאת. ביום ראשון ספרתי את ספורי המפעים בשעור הקבוע שבו אני משתמר. צינתי בפני כלם את הקבלה שקבלתי על עצמי בתפילתי, דבר שהביא לחיאה גדול בקרב השומעים.

שנה לאחר מכן שב הרב שלי מועידה שנערכה בשיקגו בנושאי הלכה ורפואה, וספר לי שבמהלך הועידה עלה רופא צעיר לדוכן הנאומים ושפת את המשתתפים בספורו המיוחד:

"ביום ששי, לפני כשנה, עליתי על מטוס משיקגו לניו יורק. עקב בקורו של הנשיא חל עיכוב בהמראה, וכחומר שבת נחרדתי..."

"אני מכיר את הספור...", הערתי, אולם הרב המשיך:

"הייתי הסיקרי מן המחשבה שמא אחלל את השבת, ובלבי נשאתי תפלה שלא אאלץ להגיע לכך. ולפתע נשמעה קריאה: 'אם יש כאן רופא, שיגיש...' "

"אולי לשם כך נשלחתי משמים", הרהרתי לעצמי. נגשתי לחולה שנוארה אף הוא כיהודי שומר תורה ומצוות, ומבט קל הספיק לי כדי להבין כי הוא מתחנן...

להזדמנות הזו התפללתי. החלטתי מיד לשחרר עמו פעולה. 'ש לו התקף לב, הכרזתי, ואף עמדת בתקף על כך שעלי להתלוות אליו.

כצפוי, עם יציאתנו מהסרמינל האיש זקן מפסאו ונגעלם... גם אני מהרתי להעלים מהשטח. היתה זו הפעם האחרונה שבה נסעתי מחוץ לעיר בשעה כה מאחרת, סיס הרב בצניטו של הרופא.

הבטתי בפניו של מורי ורבי, ושינוי חכנו.

'ברכת דוד' - בראשית, עמ' נב

וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו. (אגרת הרמב"ן)